

THEMA 80- HOUT 12 : BEELDHOUTWERK

inleiding: koude steen, warm hout

Europese begraafplaatsen staan vol met beelden. Het materiaal daarvan is meestal natuursteen, maar het kan ook brons, metaal en kunststof zijn. Ook al is hout kwetsbaarder, het leent zich ook uitstekend voor beeldhouwwerk. Dan is een sculptuur wel afhankelijk van de grootte van het hout. Soms is een hele boomstam gebruikt, waaruit een beeld gehakt is, maar over het algemeen zijn het vooral kleinere werkjes. Opvallend is ook dat het vaak religieuze taferelen zijn, die uit het hout gesneden zijn.

Beeldhouwwerken van steen zijn duidelijk in de meerderheid. Verdriet en smart worden uitgedrukt in stenen pleuranten. Hoop op een nieuw leven wordt vormgegeven in stenen engelen. Liefde voor de overledene wordt uitgebeeld in ste-

Vilnius - Antakalnis

nen erotische vrouwenfiguren. Het zijn echter allemaal *die kalten Schönen*, koude schoonheden, zoals de titel van een boek over grafbeelden in Stuttgart luidt. Steen is koud, hout is warm, toch zijn er veel minder houten beelden.

Even los van houtsoort, techniek, stijl, vormgeving, bewerking en de vraag of het kunst of kitsch is, maak ik in dit thema een onderscheid in 1. Houten sculpturen en 2. Houtsnijwerk.

Een aantal voorbeelden van houten sculpturen en houtsnijwerk zijn we al tegengekomen in de vorige artikelen over de 'verschillen in Europa ofwel lokale, regionale en nationale eigen(aardig)heden'. Die voorbeelden ga ik hier niet herhalen. Hier gaat het om meer universele voorbeelden.

1. HOUTEN SCULPTUREN

In dit artikel is een sculptuur een ruimtelijk beeldhoutwerk, dat vormgegeven is door materiaal te verwijderen in tegenstelling tot een plastic, dat een ruimtelijk kunstwerk is, waaraan materiaal wordt toegevoegd.

Op een 'gewoon' grafteken vertelt de tekst het verhaal van de overledene en/of verwoordt het de gevoelens van de nabestaanden, zeker als er naast naam en data andere toevoegingen en/of

afbeeldingen staan. Bij een sculptuur vertelt het beeld het verhaal of symboliseert het de gevoelens. Het verschil in de inrichting van begraafplaatsen tussen Noord-Europa (groen = nadruk op de natuur) en Zuid-Europa (grijs = accent op steen) komt hier ook tot uiting in de sculpturen. In Zuid-Europa vind je nauwelijks hout, in Noord-, Midden- en vooral Oost-Europa kom je het veel vaker tegen.

religieus - christelijk

Houten sculpturen zijn opvallend vaak christelijke figuren of taferelen, te beginnen het kruis met corpus

Vaduz - St. Florin

Überlingen - Friedhof

Stuttgart - Steigfriedhof

Tegelen - Algemeen

Zakopane - Cmentarz Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku

Andere religieuze figuren of taferelen: Jezus, Maria als Pietà of Madonna, engelen en heiligen

Zakopane - Cmentarz

Bratislava - Cintorín Slávičie Údolie

Den Haag-Petrus Banden

Zakopane - Cmentarz Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku

Stuttgart - Hoppenlau

Zakopane - Cmentarz Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku

Weimar - Jakobsfriedhof

profane houten sculpturen

Houten sculpturen verschillen niet van stenen beelden als het gaat om betekenis en symboliek. Soms kom je een beeld tegen, waarvan je zou willen weten, wat de achtergrond of de betekenis ervan is. Zo staat er op een apart veldje op het Sankt Nikolaifriedhof in Bautzen een intrigerend houten beeld van een half verbrande vrouw. Waarom staat zij daar, wie is zij, wat verbeeldt zij? Van bovenaf kijkt ze neer op het dorp, peinzend met het hoofd in haar handen.

Bautzen - Sankt Nikolaifriedhof

Soms is de betekenis duidelijk of wordt het verhaal verteld.

De Antakalnis begraafplaats in Vilnius uit 1909 bestaat voor het grootste deel uit militaire erevelden uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog, waar soldaten van diverse naties liggen begraven: Russen, Duitsers en Polen. Er is ook een grafveld met de tekst: *hier rusten de stoffelijke resten van ca. 3000 soldaten uit 20 naties, die het gro-te leger van keizer Napoleon I vormden, gestorven in Vilnius op de terugtocht van de veldtocht naar Rusland in december 1812.*

Bij de ingang van de begraafplaats staat een monument, dat doet denken aan een Pietà: de moeder met doorboord hart en haar dode zoon in de schoot. De tekst erop geeft de betekenis aan. In 1940-45 sneuvelde een groot aantal Litouwse soldaten in het Sovjetleger. Hun graven liggen verspreid over verschillende delen van de voormalige Sovjet-Unie. Om al deze zinloze doden te herdenken werd door volkskunstenaar Ipolitos Užkurnis deze houten kapelpilaar gesneden met een afbeelding van een gevallen soldaat en zijn rouwende moeder.

Vilnius - Antakalnio Kapinės

Op het Hauptfriedhof van Karlsruhe is de permanente expositie 'Aspekte - die Einmaligkeit des Lebens' (Aspecten - de uniciteit van het leven). Daarin hebben 62 beeldhouwers/steenhouwers samengewerkt met 50 hoveniers om open ruimtes te voorzien van een modern vormgegeven grafteken en een bijpassende beplanting. Het unieke van deze expositie is dat deze grafplaatsen ook gekocht kunnen worden als persoonlijke laatste rustplaats. Op bordjes bij de graven kunnen bezoekers titel, toelichting, kunstenaar, vormgeving en materiaal lezen. Een van de graftekens, uitgevoerd in lindehout, heet *Seelenschiffe. Menschenbilder auf dem Weg zum Licht*.

Karlsruhe - Hauptfriedhof

Bergeijk
Sint Petrus Banden

Hannover
Friedhof Engesohde

Boedapest
Farkasrét temető

Zakopane
Cmentarz Zasłużonych

Delft - Jaffa

Veldhoven - Hoge Boght

Oirschot - Kapelpad

Weverslo - Natuurbegr.

Zakopane - Cmentarz Zasłużonych na Pęksowym Brzyzku

2. HOUTSNIJWERK

Onder houtsnijwerk valt hier een niet ruimtelijk beeldhoutwerk, dat over het algemeen reliëfwerk is: een driedimensionale beeldhoutkundige afbeelding in hout die niet helemaal vrijstaand is. Een reliëf heeft een driedimensionale voorkant

en meestal een platte of ronde achterkant. Veel graftekens in houtsnijwerk met een eigen stijl in een aantal landen zijn in vorige artikelen al aan de orde geweest. Maar op veel andere plaatsen komen we ook snijwerk tegen.

religieus - christelijk

Net als bij houten sculpturen kom je ook bij houtsnijwerk opvallend vaak christelijke figuren of tafere-len tegen, te beginnen met het kruis zonder corpus.

Dachau - Waldfriedhof

Überlingen - Friedhof

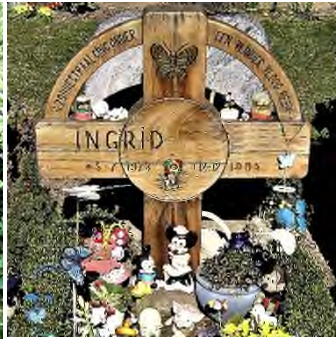
Veldhoven - Hoge Boght

Dortmund - Ostfriedhof

Boedapest - Farkasréti

Eindhoven - Oude Toren

Boedapest - Kerepesi

Freiburg - Alter Friedhof

Westerhoven - Servatius

Hallstatt - Friedhof

Stuttgart - Dornhalden

Andere religieuze figuren of taferelen: Jezus, Maria, engelen en Bijbelteksten

Raron - Burg

Karlsruhe - Haupt

Aken - Ostfriedhof

München - Wald

Vilnius - Rasos

← Stuttgart - Hoppenlaufriedhof

Mattheus 8,23-27:

*Ihr Kleingläubigen warum seid
ihr furchtsam =
(Hij sprak tot hen:) "Waarom
zijt gij bang, kleingelovigen".*

Jesaja 49,16:

*Onze namen zijn geschreven in
de palmen van uw hand*

Eindhoven - St. Josef Tivoli →

profaan

Eindhoven - Jacob v. Campen

Oudeschild - De Hoge Berg

Karlsruhe - Hauptfriedhof

Eindhoven - Oude Toren

Haarlem - Kleverlaan

Veldhoven - Hoge Boght

Eindhoven - Paulus

Stiphout - Sint Trudo

Eindhoven - Paulus